

Arbeidsnotater

S T A T I S T I S K S E N T R A L B Y R Å

D r o n n i n g e n s g t. 16, O s l o - D e p., O s l o 1. T l f. 41 38 20, 41 36 60

IO 73/18

8. juni 1973

METODEHEFTE NR. 8

Notater om "Sosialt utsyn", om gruppering av personer og yrker etter sosioøkonomisk status, og om gruppering av utvalgsområder.

INNHold

	Side
Forord	2
Styringsgruppen for "Sosialt utsyn": "Formålsnotat for prosjektet "Sosialt utsyn"". (EH/GH, 18/1-73)	3
Jon Holmøy, Terje Lie, Olav Vannebo og Eivind Hoffmann: "Rammeplan for "Sosialt utsyn"". (JH/TL/OV/EH/GH, 27/3-73)	6
Sigurd Høst: "Yrkesgrupper og sosial status". (SigH/KJ, 16/7-68)	19
Sigurd Høst: "Mulige retningslinjer for en ny yrkesgruppering". (SigH/WA, 13/8-69)	25
Eivind Hoffmann og Sigurd Høst: "Standard for gruppering etter sosioøkonomisk status". (EH/SigH/eh)	29
Sigurd Høst: "Forslag til gruppering av utvalgsområder etter kommunetype og sentralitet". (SigH/GH, 3/5-73)	33

Ikke for offentliggjøring. Dette notat er et arbeidsdokument og kan siteres eller refereres bare etter spesiell tillatelse i hvert enkelt tilfelle. Synspunkter og konklusjoner kan ikke uten videre tas som uttrykk for Statistisk Sentralbyrås oppfatning.

FORORD

Metodehefter i serien Arbeidsnotater

I tilknytning til mange prosjekter i Statistisk Sentralbyrå utarbeides det mindre, upretensiøse notater for avklaring av spørsmål av metodisk interesse. Det kan dreie seg om utvalgsteknikk, alternative spørsmålsformuleringer, presentasjonsmetoder, begrepsavklaringer, diskusjon av "funn" i data, system-idéer eller andre temaer. Selv om mange slike notater bare har begrenset interesse i ettertid, vil det blant dem være noen som kunne fortjene å bli alminnelig tilgjengelig. Det kan også være nyttig å ha dem registrert sentralt slik at det blir lettere å få oversikt over det stoffet som foreligger, og lettere å referere tilbake til det. Byrået publiserer derfor leilighetsvis et passende antall notater av dette slaget samlet i metodehefter i serien Arbeidsnotater.

Forsker Jan M. Hoem er redaktør av metodeheftene. Assistent Liv Hansen er redaksjonssekretær. Medarbeidere i Byrået som lager stoff som kan være aktuelt, bes sende dette til redaksjonen etter hvert som det blir ferdig.

Kontorlederne bes holde øynene åpne for denne nye publiseringsmuligheten.

Til direktør Bjerve

FORMÅLSNOTAT FOR PROSJEKTET "SOSIALT UTSYN"

av

Styringsgruppen for "Sosialt utsyn"

Innledning

I dette notatet vil vi skille mellom publikasjonen "Sosialt utsyn" og prosjektet "Sosialt utsyn". Publikasjonen vil være det viktigste, men ikke det eneste resultatet av arbeidet med prosjektet. Vi har funnet det hensiktsmessig å formulere målsettingene med publikasjonen og prosjektet hver for seg.

Publikasjonen

"Sosialt utsyn" er tenkt som en oversiktlig presentasjon av sosial- og personstatistikk med sikte på å gi et utsyn over levevilkårene og samfunnsstrukturen i Norge. Publikasjonen skal ta sikte på en vid leserkrets i den politiske og sosialt interesserte allmennhet, presse og administrasjon og skal gi mest mulig oversikt og sammenheng i statistikken, mens forskere og planleggere som trenger mer detaljert statistikk skal vises til spesialpublikasjonene gjennom utførlige kildehenvisninger.

Publikasjonen skal i det vesentlige bygge på statistisk materiale i Byrået, men kan også utnytte annet relevant materiale fra offentlige organer og forskningsinstitusjoner som vi kan få adgang til. Såvidt mulig skal vi bygge på allerede utførte tabelleringer og analyser, og i minst mulig utstrekning foreta nye bearbeidinger av primærmaterialer.

Publikasjonen skal inneholde statistikk som refererer seg til hele riket ved tellinger, administrative oppgaver eller representative utvalg. Dersom det er statistikk som belyser et fenomen av særlig interesse eller det kan gi observasjoner fra flere tidspunkt, kan det unntaksvis tas med data som bare refererer seg til (finnes for) en del - eller deler - av landet.

Der det er ønskelig kan det gis oppgaver spesifisert geografisk, men det er ikke meningen å gi en finere geografisk inndeling enn fylker.

For de statistikkområder der vi har tidsserier, bør vi ta sikte på å belyse bare den nære fortid, f.eks. tiden fra 1960, med mindre særlige grunner taler for å gå lengre tilbake.

Publikasjonen bør antakelig deles i kapitler etter ørneområder. I tilknytting til hvert av disse skal det være et tekstavsnitt der vi gir helt

nødvendig teknisk informasjon om statistikken¹⁾, peker på resultater og sammenhenger av særlig interesse og eventuelle tilknytninger til andre kapitler.

For disse tekstavsnittene såvel som for publikasjonen som helhet skal ambisjonsnivået være beskjedent. Selv om målsettingen skal være å få til en publikasjon som gir oversikt og sammenheng i sosial- og personstatistikken med gode og instruktive kommentarer, så vil forventningene til den grad vi når denne målsetting være beskjedne.

Prosjektet

Den viktigste målsetting med prosjektet "Sosialt utsyn" ved siden av å få fram manuskriptet til publikasjonen, skal være å få klart fram i hvilken grad den målsetting som er skissert i forrige avsnitt, er nådd - eller rettene: ikke nådd. Bare slik kan vi få klare veivisere for et eventuelt videre arbeid.

For å nå denne hovedmålsetting nr. 2 bør arbeidsgruppen i den innledende planlegging lage seg en tankeramme - en sammenheng - som de vil ha som målsetting å sette statistikken i "Sosialt utsyn" inn i. En slik tankeramme vil gi dem et grunnlag for å trekke noenlunde velbegrunnede valg mellom mulige data, hjelpe til å lokalisere "huller" i statistikken og vise hvor man vil måtte ta til takke med mindre tilfredsstillende oppgaver. Til hjelp ved utformingen av en slik ramme vil arbeidsgruppen kunne bruke bl.a. resultatet fra fase I i OECD's arbeid med sosiale indikatorer, Finansdepartementets opplegg for relevante kapitler i Langtidsprogrammet og momenter fra Per Holmberg's utredning. I tillegg vil naturligvis også den britiske "Social Trends" og utkastet til den svenske "Social Utveckling" være til hjelp ved planleggingen.

Dokumentasjonen av den statistikk som kommer med i publikasjonen vil naturligvis være mer utførlig i prosjektet enn i publikasjonen. Det vesentlige av teksten i publikasjonen vil være basert på dokumentasjon utarbeidet under ekstraheringen av data fra originalpublikasjonene. Denne dokumentasjonen vil også omfatte en del materiale som ikke blir brukt i publikasjonen. Erfaringene Statistiska Centralbyrån har fra arbeidet med en tilsvarende publikasjon, tyder på at dette dokumentasjonsarbeidet i ekstraheringsfasen er meget viktig.

Den stramme tidsrammen for arbeidet gjør at denne dokumentasjonen nødvendigvis i stor grad må bli stikkordmessig og vil framkomme som løpende framdriftsrapporter om arbeidet med publikasjonen.

---

1) Mer detaljert teknisk informasjon kan antakelig best gis i et vedlegg til slutt.

Sammenfatning

Målsettingene med "Sosialt utsyn"-arbeidet kan da kort sies å være:

a. I løpet av ca. 9 måneder fra 15. februar 1973 å gjøre ferdig manuskriptet til en publikasjon som skal gi et mest mulig sammenhengende og oversiktlig utsyn over person- og sosialstatistikken. Med den valgte tids- og ressursramme impliserer "mest mulig" et forholdsvis lavt ambisjonsnivå m.h.t. sammenheng og oversikt.

b. Legge arbeidet med publikasjonen slik opp at det kan gi oss et best mulig grunnlag for

- 1) planlegging av eventuelle senere publikasjoner;
- 2) deltakelse i arbeidet med å utvikle "sosiale indikatorer";
- 3) finne fram til svakheter og huller i den nåværende person- og sosialstatistikk og gi impulser til hvordan den kan forbedres.

RAMMEPLAN FOR "S O S I A L T U T S Y N"

av Jon Holmøy, Terje Lie, Olav Vannebo og Eivind Hoffmann

INNLEDNING

Formålet med dette notat er å gi en oversikt over hvordan arbeidsgruppen tenker seg det prinsipielle opplegg for det videre arbeid med "Sosialt utsyn".

Styringsgruppen har i et tidligere notat [1] lagt opp hovedretningslinjer for prosjektet. Styringsgruppen sonderer her mellom publikasjonen "Sosialt utsyn" og prosjektet "Sosialt utsyn". Det blir formulert målsettinger for publikasjonen og prosjektet hver for seg.

I omtalen av publikasjonen tar styringsgruppen for seg konkrete og praktiske detaljer, så som hvilken leserkrets det tas sikte på, hvilke hovedtyper av statistisk materiale det skal bygges på, kildehenvisninger, tids-serier, geografiske områder, spørsmål om tekstavsnitt etc.

Målsettingen skal være å få til en publikasjon som gir oversikt over og sammenheng i sosial- og personstatistikken.

I omtalen av prosjektet skriver styringsgruppen: "Den viktigste målsetting med prosjektet "Sosialt utsyn" ved siden av å få fram manuskript til publikasjonen, skal være å få klart fram i hvilken grad den målsetting som er skissert i forrige avsnitt, er nådd - eller rettere: ikke nådd."

Dette kaller styringsgruppen hovedmålsetting nummer 2. For å nå denne målsetting "bør arbeidsgruppen i den innledende planlegging lage en tankeramme - en sammenheng - som de vil ha som målsetting å sette statistikken i "Sosialt utsyn" inn i." En slik tankeramme sier styringsgruppen vil gi et grunnlag for å treffe noenlunde velbegrunnede valg mellom mulige data, hjelpe til å lokalisere "huller" i statistikken og vise hvor man vil måtte ta til takke med mindre tilfredsstillende oppgaver.

Arbeidsgruppen ser disse målsettinger som et utgangspunkt for det videre arbeid med "Sosialt utsyn".

I dette notatet har vi delt arbeidet i en prinsipiell og en praktisk del. "Prosjekt" vil bli brukt som en fellesbetegnelse for hele dette arbeidet.

Vi skal først omtale den prinsipielle del - dernest den praktiske.

FORSØK PÅ PRINSIPDISKUSJON AV PUBLIKASJONENS OPPLEGG

Hensikten med dette avsnitt er å stille opp en tankeramme eller sammenheng som "Sosialt utsyn" kan settes inn i, slik at man kan ha visse

prinsipp å holde seg til ved behandlingen av konkrete problemer i arbeidet med publikasjonen, så som avgrensning av områder og valg av tabeller. Det ideelle utgangspunkt for slike valg ville være velspesifiserte modeller som omfattet vesentlige aspekter ved samfunnslivet, og som representerte formaliserte teorier for samspillet mellom de forskjellige aspekter. Det finnes på nåværende stadium ingen slik totalmodell for sosiale prosesser som er tilstrekkelig gjennomarbeidet og fast i formen til at den kan nyttes som referanseramme for vår publikasjon. Vår tankeramme må derfor bli mindre ambisiøs, og er nærmest å oppfatte som en skisse.

Før vi starter vil vi understreke at de betraktninger som følger, altså ikke skal oppfattes som forsøk på teoribygging, men snarere som et forsøk på systematisering av en noe formløs materie. (1)

La oss se på et samfunn på et gitt tidspunkt (t_1). Situasjonen i samfunnet eller samfunnets struktur på dette tidspunktet kan vi tenke oss beskrevet ved hjelp av:

- i) egenskaper hos individene i samfunnet,
- ii) egenskaper ved institusjoner:
  - a) bedrifter
  - b) offentlige institusjoner
  - c) andre formelle og informelle institusjoner,
- iii) kollektive egenskaper og miljø.

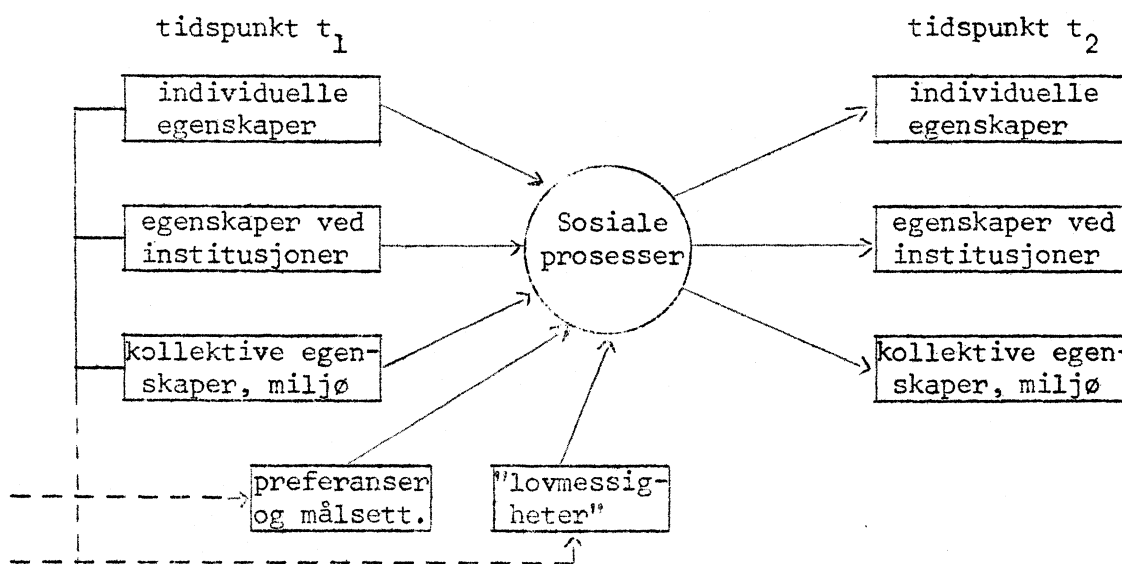
En fullstendig beskrivelse av alle tenkelige forhold under hver av de tre rubrikker, vil ikke kunne foretas. Det vil være nødvendig å avgrense aspekt eller forhold som for vårt formål er interessante. Under rubrikken i) vil vi trekke fram slike forhold som vi vil kalle individuelle ressurser i vid forstand. Vi tenker her på hvert enkelt individs helsetilstand, alder, boligforhold, type av arbeid, arbeidssted, lønn, utdanningsnivå, formuesituasjon, familieforhold etc. Disse individuelle egenskapene tenker vi oss beskrevet slik de framtrer for omverdenen og ikke slik de fortoner seg for individene. Under rubrikken ii) tenker vi oss forskjellige mål for omfanget av den virksomhet som institusjonene driver. Under iii) tenker vi på miljø i vid forstand og kollektive egenskaper. Herunder tenker vi oss beskrevet slike ting som kan virke som generelle beskrankninger på individenes og institusjonenes utfoldelse, som f.eks. det alminnelige lovverk, de samlede tilganger av økonomiske ressurser, m.m.

Om vi observerer den samme katalog av forhold på et senere tidspunkt (t_2), vil det rimeligvis ha skjedd visse endringer. Disse forandringene er resultat av hva vi med en felles betegnelse vil kalle sosiale prosesser. De

mekanismer eller drivkrefter som styrer disse prosessene er:

- a) individuelle preferanser, institusjonene og det offentlige målsettinger, og
- b) grunnleggende sammenhenger eller "lovmessigheter" av biologisk, økonomisk, sosial og psykologisk art.

Ovenstående kan illustreres ved hjelp av følgende skjema:

De tre første og de tre siste rutene beskriver samfunnets tilstand eller struktur på tidspunkt t_1 , respektive t_2 . Tilstanden i samfunnet på et tidspunkt, beskrevet på denne måten, kan sies å utgjøre grunnlaget for den videre utvikling, men kan også betraktes som resultatet av den forutgående utviklingsprosess.

Vi tenker oss de sosiale prosesser som kontinuerlige foreteelser og at de tidspunkt som her er angitt, gjelder to vilkårlige snitt. De styrende komponenter, nemlig målsettingene og "lovmessighetene", tenkes altså å være temmelig upåvirket av det som skjer i perioden. Helt upåvirket kan de likevel neppe regnes å være, og vi har tegnet inn noen stiplede piler for å markere dette. På kort sikt kan nok de styrende komponentene med rimelighet regnes for helt upåvirket. På lengre sikt må en regne med at "lovmessighetene" påvirkes av utviklingen i samfunnet for øvrig. Dette gjelder især de sosiale atferdsnormer. På riktig lang sikt gjelder det generelle, og lite interessante, utsagnet om at "alt avhenger av alt".

De sosiale prosesser tenkes som et "spill" der deltakerne (individer og institusjoner) samhandler med hverandre. Hver enkelt deltaker antas å handle i overensstemmelse med sine målsettinger så godt som det lar seg gjøre.

Utfallet vil avhenge av hver enkelt deltakers muligheter (ressurser), av det generelle miljø og av de "lovmessigheter" som regulerer samspillet. Elementer av slump eller stokastikk må en også regne er til stede.

I det opplegg vi har skissert her, har vi benyttet "sosiale prosesser" som felles betegnelse for alle forhold som fører til samfunnsforandringer. Slike sosiale prosesser vil vi forsøke å dele i hovedgrupper etter art.

I sosiologisk teori skiller det ofte mellom følgende fire hovedaktiviteter:

1. reproduksjon
2. livsopphold
3. vedlikehold av lov og orden
4. sosialisering og kulturell organisasjon

I skjemaet nedenunder angis nærmere hvilke foreteelser som tenkes gruppert under hvert av de fire hovedaktiviteter (delvis omdøpt), og likeledes på hvilke handlingsområder disse aktiviteter i hovedsak foregår. Det vi har kalt handlingsområder er forsøk på lokalisering av hva slags fora ("arenaer") aktivitetene utspilles i. Det kan f.eks. være en institusjon, men nå ikke tenkt på som deltaker i spillet, snarere som skueplass for det som skjer.¹⁾

Typer hovedaktiviteter	Undergruppe	Handlingsområder
Reproduksjon	Ekteskap Fødsler Skilsmisser	Familie
	Sykdom Død	Helsevesen
Livsopphold (produksjon og fordeling av varer og tjenester)	Deltakelse i arbeidslivet Inntekt Konsum Boligkonsum Fritidssysler Transport	Økonomisk system
Autoritetsutfoldelse (lov og rett)	Rettsikkerhet og kriminalitet Politisk og religiøs deltakelse	Politiske institusjoner Rettsvesen Religiøse institusjoner
Kultur (læring, vitenskap, kunst, sosial deltakelse)	Skolegang og studier Kulturopplevelser	Utdanningsvesen Kulturinstitusjoner Foreninger

1) I tilstandsbeskrivelsen bør man også beskrive slike forhold ved institusjonene som kan karakterisere deres egenskaper som skueplasser, og ikke bare slike forhold som beskriver institusjonene som handlingsenheter.

Denne grupperingen er bare å oppfatte som en grovsortering. Det er ingen vanntette skott mellom gruppene, og man må også regne med kompliserte avhengighetsforhold mellom de forskjellige aktiviteter.

På hvilken måte kan de foregående skjema være oss til hjelp når vi skal redigere publikasjonen "Sosialt utsyn"? Så lenge vi ikke formulerer mer presise teorier for hvordan de sosiale mekanismer fungerer, vil slike skjema i første rekke representere forsøk på en systematisk oversikt. Som sådan vil vårt tankeskjema være til nytte.

Vi vil altså søke å beskrive samfunnsstrukturen ved hjelp av de tre hovedkomponentene

- i) egenskaper ved individene,
- ii) egenskaper ved institusjonene,
- iii) kollektive egenskaper.

Ved å beskrive disse forhold ved et antall forskjellige tidspunkter vil vi også kunne få en oppfatning av den sosiale utvikling uten å behøve å gå særlig nøye inn på hva som forårsaker utviklingen.

Den sentrale oppgaven er imidlertid å avgrense hvilke egenskaper som skal anses som interessante, og derfor bør beskrives. Dersom vi hadde hatt utførlige teorier om hvilke mekanismer som styrer de sosiale prosessene, ville dette vært oss til stor hjelp, men det ville neppe ha utstyrt oss med tilstrekkelige kriterier for å avgjøre hva som skulle anses som interessant. Det vil alltid finnes grensetilfelle, hvor dette spørsmål må avgjøres ut fra andre vurderinger.

Vårt hovedkriterium for avgrensning innenfor det skjema som er skissert ovenfor, skal være å beskrive forhold som har betydning for individenes velferd i vid betydning eller levevilkår. Dette kriteriet gir på ingen måte klare retningslinjer for valg.

På visse felter råder det en allmenn enighet om hva som skal anses som velferdsmessig ønskelig utvikling. På disse områder finner en gjerne uttalte politiske målsettinger av typen: "vi ønsker å bedre helsetilstanden, å høyne utdanningsnivået, å senke arbeidsledigheten osv.". På slike områder hvor myndighetene har eller vil kunne tenkes å formulere målsettinger, bør det tas sikte på å presentere slik statistikk at denne kan nyttes i den offentlige planlegging. På andre områder er de velferdsmessige aspekter mindre selvsagte, enten fordi det råder uenighet om hva som skal anses for velferdsmessig gunstig, eller fordi de velferdsmessige aspekter framtrer indirekte. Forsøk på presiseringer leder lett til nye stikkord (levevilkår - velferd - livssituasjon), og man innser at dette kriteriet klart innebærer

verdivurderinger. I tvilstilfelle vil vi derfor også ta hensyn til hva vi tror brukerne av publikasjonen venter å finne av statistikk i denne publikasjonen, og likeledes hvilke opplegg som er valgt i tilsvarende utenlandske publikasjoner. Dette innebærer at vi kommer til å velge en nokså praktisk innrettet angrepsmåte for publikasjonen, hvor vi tar hver komponent for seg og avgjør ut fra de ovennevnte (noe løst formulerte) hensyn hvor vidt denne skal betraktes som interessant.

Det gir seg selv at vi ikke kan gi oss til å forsøke å beskrive hvert enkelt individ. Vi må presentere aggregerte data og gjennomsnittstall eller totaltall for hele befolkningen og fordeling på persongrupper. Mål for spredning eller annen karakteristik av fordelinger vil være sentrale der det er mulig å framskaffe slike.

Praktiske retningslinjer kan være:

- a) situasjonsbeskrivelse av mer bakgrunnsmessig karakter (så som demografiske forhold),
- b) ressurser og ressursfordeling (f.eks. nivåutvikling og fordeling av inntekt og formue, privat og offentlig konsum),
- c) omfang og fordeling av visse aktiviteter (hvor mange er f.eks. under utdanning og hvordan er fordelingen på geografiske områder og sosioøkonomiske grupper),
- d) offentliges tilbud av velferdstjenester,
- e) privates behov for velferdstjenester.

I tilknytning til punktene d) og e) må vi nok regne med å støte på identifikasjonsproblem. I statistikk over f.eks. trygdeytelser vil vi bare i helt spesielle tilfelle kunne regne med å kunne si noe om endringer skyldes endringer i det offentliges tilbud eller om de privates behov for ytelse har endret seg.

PUBLIKASJONENS OPPBYGNING

Vi tenker oss publikasjonen inndelt i tre hovedavsnitt:

- a) Innledning
- b) Emneområder
- c) Vedlegg

a) Innledning

Innledningskapitlet bør være relativt omfattende, og inneholde opplysninger om bakgrunnen for at man startet arbeidet med publikasjonen og

formålet med publikasjonen. Det bør også gis opplysninger om hvilke brukergrupper man henvender seg til, hvorledes en lettest finner fram i publikasjonen osv. Det bør også vises til det arbeid som foregår i andre land og internasjonalt. Eksempel på liknende utenlandske publikasjoner finner vi i den engelske "Social Trends" og den svenske "Social Utveckling" (snart ferdig). Liknende prosjekter er også i gang i bl.a. Danmark, Finland, Tyskland og USA. Innenfor FN og OECD arbeides det med utviklingen av "sosiale indikatorer" som kan gi grunnlag for internasjonale sammenlikninger. I innledningsskapitlet bør en videre omtale det arbeid som pågår under fellesbetegnelsen "sosiale indikatorer", men understreke at den norske publikasjonen ikke egentlig bør ses på som et ledd i disse bestrebelsene. Vi bør ellers i publikasjonen søke å unngå å bruke termen sosiale indikatorer, da det ikke er innarbeidet noen norm for hvilke saksforhold denne betegnelsen skal dekke.

Innledningsskapitlet bør også inneholde en diskusjon eller redegjørelse for de prinsipper eller kriterier man har benyttet ved valg og avgrensning av områder og data. (I den grad vi kan formulere slike prinsipper.) Vi håper at dette på et senere stadium kan gjøres bedre enn i avsnittet foran.

b) Emneområder

Valget av emneområdene i publikasjonen og tabellene innenfor disse vil skje med støtte i de prinsipielle synspunkter som vi har forsøkt å skissere ovenfor, om hva som har velferdsmessig relevans og som må være med for å få innsikt i sosiale tilstander. Bruk av dette tankeskjemaet vil rimeligvis føre til mange tvilstilfelle. I tilfelle med tvil vil vi i noen grad også skjele til hva vi tror sentrale brukergrupper venter å finne av informasjon i publikasjonen. Dessuten er det grunn til å ta hensyn til hva som skjer i internasjonal sammenheng på området.

Vi vil først se litt på hvilke emneområder som har vært foreslått av andre.

FN har foreslått en inndeling i følgende områder:

- 1) Demografiske forhold
- 2) Utdanning
- 3) Økonomisk aktive og ikke aktive
- 4) Helse
- 5) Offentlig orden og trygghet
- 6) Fritid
- 7) Boligforhold
- 8) Inntektsfordeling, konsum og formue
- 9) Sosial mobilitet

Denne inndeling foreslås også i en planlagt dansk publikasjon.

OECD har foreslått følgende områder:

- 1) Helse
- 2) Personlig utvikling
- 3) Sysselsetting
- 4) Tidsbruk og fritid
- 5) Bruk av varer og tjenester
- 6) Fysisk miljø
- 7) Trygghet
- 8) Menneskets plass i samfunnet

Den britiske publikasjonen "Social Trends" er inndelt i disse kapitler (no. 3, 1972):

- 1) Befolkning
- 2) Sysselsetting
- 3) Fritid
- 4) Personlig inntekt og formue
- 5) Personlige utgifter
- 6) Helse
- 7) Utdanning
- 8) Boligforhold
- 9) Fysisk miljø
- 10) Lov og orden
- 11) Offentlige utgifter
- 12) Arbeidskraft
- (13) Internasjonale tall)

I den svenske publikasjonen "Social Utveckling" har man følgende områder:

- 1) Befolkning og familieforhold
- 2) Økonomisk struktur og utvikling
- 3) Boligforhold
- 4) Sysselsetting
- 5) Personlig økonomi
- 6) Konsum
- 7) Helse
- 8) Sosialpolitisk virksomhet
- 9) Utdanning
- 10) Kriminalitet
- 11) Fritid - rekreasjon - kultur

Som en ser er det stor overensstemmelse mellom inndelingene. Den områdeinndeling vi vil foreslå for "Sosialt utsyn" vil naturlig nok ligge nær opptil disse forslagene. Vår inndeling her er ikke å betrakte som endelig, men vil fortsatt være gjenstand for diskusjon. For å antyde hva vi legger i de ulike områdene har vi tilføyd noen stikkord til hvert hovedområde. Vi vil understreke at de bare er ment å antyde noe om innholdet i hvert område.

1. Demografiske forhold

Folketallets utvikling, befolkningens fordeling på fylker, alder, kjønn, fødselstall, dødelighet, flyttinger, ekteskap, skilsmisser, familjestørrelse og -sammensetning, bosettingsmønster: by/land eller spredtbygd/tettbygd. Endringer i slike størrelser.

2. Helse

Middellevetiden
 Dødsårsaker, sykdomstilfelle
 Barnedødelighet
 Mål for ressursbruk i sektoren
 Sykehus - tekniske hjelpemidler - legetetthet
 Forbruk av legemidler
 Tannrøkt
 Trafikkulykker

3. Deltaking i arbeidslivet

Utviklingen i arbeidsfør og yrkesaktiv befolkning
 Kvinner i arbeidslivet
 Arbeidsledighet - omfang og varighet
 Yrkesbefolkningen fordelt på næringer og/eller typer av arbeid
 Tapte arbeidsdager, sykdom, arbeidskonflikter
 Arbeidsmiljø
 Arbeidsulykker og yrkesskader
 Faglig organisering
 Arbeidsreiser

4. Økonomiske forhold

a) Personlig økonomi

Utvikling og fordeling av nettorealinntekt
 " " " " privat realformue
 " av det private konsumet (konsum av spesielle varer)

b) Offentlig økonomi

Utviklingen i det offentlige konsum
 " av off. investeringer i infrastruktur kommer delvis
 igjen under de enkelte områder.

5. Sosialpolitisk virksomhet

Sosiale trygder, folkepensjon, sosiale institusjoner, aldershjem, attføring, barnehager, hjemmehjelp, arbeidervern, alkoholikeromsorg, narkomani.

6. B o l i g f o r h o l d

Investeringer i boliger
 Boligmassen fordelt på typer av boliger og boligens alder
 Trangbodddhet
 Bostøtte

7. T i d s n y t t i n g (se også 10 og 12)

Arbeidstidens utvikling (pr. uke, pr. år)
 Tidsnyttning ellers
 Forbruk av fritidsvarer, reisekonsum
 Teater, kino, idrett, foreningsliv

8. R e t t s s i k k e r h e t o g k r i m i n a l i t e t

Kriminalitet
 Ressursbruk i rettsvesenet
 Politistyrken
 Sivile rettsforhold

9. S o s i a l d e l t a k i n g, h o l d n i n g e r

Politisk partitilhørighet, partisympatier
 Religiøs tilhørighet
 Deltaking i andre organisasjoner
 Valgdeltaking

10. U t d a n n i n g - f o l k e o p p l y s n i n g

a) Utdanning

Befolkningen fordelt på utdanningsnivå, utviklingen i antall elever og uteksaminerte på ulike utdanningsnivå. Ulike mål for ressursbruk i utdanningsvesenet.

b) Folkeopplysning

Aviser (opplagstall), ukeblad, tidsskrifter
 Radio og fjernsyn
 Bibliotek
 Voksenopplæring (se også punkt 7)

11. S o s i a l m o b i l i t e t

Sosial lagdeling
 Rekrutteringen til sosioøkonomiske grupper

12. F y s i s k m i l j ø

Forurensning
 Veianlegg, kaianlegg, flyplasser
 Regulering av vassdrag
 Arbeidsreiser, avstand til arbeidsplass
 (Arbeidsplassens fysiske miljø)
 Avstand til friarealer

Denne områdegrupperingen og rekkefølgen av områdene har vi søkt å legge opp i overensstemmelse med skjemaet på side 4. Dette omhandler imidlertid bare handlingsområder og aktiviteter eller typer av prosesser, mens vi i "Sosialt utsyn" tar sikte på både en tilstandsbeskrivelse og en beskrivelse av nivå og fordeling for visse aktiviteter.

Presentasjon av områdene

Hvert område presenteres i et eget kapittel eller hovedavsnitt. Det enkelte kapittel skal ha tekst, tabeller og diagrammer.

I teksten skal det gis en allmenn beskrivelse av det området som kapitlet dekker. Tabellene skal ha tekniske kommentarer: hvor vidt det finnes mangler ved statistikken m.h.t. kvalitet og omfang, og begrensninger ellers ved tabellene. Alle tabeller skal ha kildehenvisning. I enkelte tilfelle kan det bli aktuelt med svært utførlige kommentarer av teknisk/definisjonsmessig art. Vi vil vurdere nærmere om slike kommentarer skal samles i et spesielt vedlegg (se under punkt c). Kildehenvisninger, noter og andre merknader forutsettes utformet og plassert i samsvar med de regler som gjelder for publikasjoner i NOS-serien.

Utover dette vil det være naturlig å gi kommentarer av innholdsmessig art, f.eks. ved å påpeke hovedtendenser i tallmaterialet og forsøke å knytte de forskjellige emneområder sammen. Det siste kan være viktig for å gi publikasjonen et enhetlig preg.

Det tas sikte på å anskueliggjøre viktige tallserier og utviklingslinjer ved diagrammer. Gruppen regner med at det kan bli aktuelt å ta i bruk de fleste former for diagrammer.

Når det gjelder den generelle oppbygging av kapitlene, har gruppen diskutert forskjellige alternativer uten at det er tatt endelig standpunkt. Vi vil peke på tre hovedalternativer:

- A. Kapitlene deles i to hvor teksten alene utgjør den ene delen og tabellene sammen med diagrammene utgjør den andre delen.
- B. Kapitlene deles i to hvor diagrammene og muligens enkelte hovedtall presenteres i teksten og utgjør den første delen, mens tabellene alene utgjør den andre delen.
- C. Både diagrammene og tabellene presenteres i teksten der de naturlig hører hjemme.

Alternativ A er trolig minst og C mest arbeidskrevende. Alternativ C har etter vår mening den svakhet at det vanskeliggjør presentasjon av de samme tall både i tabell- og diagramform. Det blir dessuten vanskelig

å få med tabeller som ikke kommenteres, men som det likevel er av interesse å få med i publikasjonen.

Tabellene vil i første rekke gi persondata, men det vil også bli laget tabeller hvor telleenheten er familie eller husholdning. I samband med visse fellesgoder vil også andre telleenheter komme på tale. I noen grad vil vi også benytte statistikk som omhandler institusjoner.

Vi vil presentere nivå tall for riket (absolutte tall eller indekser) og fordelinger (absolutte og/eller relative tall). Vi vil forsøke å standardisere tabellene i størst mulig utstrekning. Den viktigste geografiske fordeling vil være fordeling etter fylke. Muligens vil vi også operere med en fordeling by/land eller tettbygd/spredtbygd. Grupperingskriterier for persongrupper kan ellers være: inntekt, alder, kjønn, yrke, etc. Hvis vi f.eks. velger å gruppere etter inntekt, skal inntektsgrupperingen så vidt mulig være lik i alle tabeller hvor en slik gruppering nyttes. Vi vil her møte mange praktiske problemer fordi vi er bundet av foreliggende tallmateriale. Det vil imidlertid bli en av våre oppgaver å påpeke ulikheter mellom kildene.

I hvilken utstrekning det skal gis absolutte eller relative tall eller begge deler, må etter gruppens mening vurderes i hvert enkelt tilfelle. Under vurderingen må det legges avgjørende vekt på hvor lett tilgjengelig tallinformasjon vi har og hvilken betydning absolutte/relative tall har for lesing og tolking av tabellene. Dette gjelder både tverrsnittsdata og tidsserier.

Gruppen vil vurdere mulighetene for å konstruere indekser. Generelt synes det imidlertid vanskelig å bruke indekser innenfor det sosiale området, både på grunn av problemene ved valg av vektorer og problemer med operasjonalisering og kvantifisering av sosio-økonomiske begreper.

C. Vedlegg

Innholdet i dette avsnittet er foreløpig noe uklart, men vi har diskutert å ta med følgende kapitler:

1. Ulike statistiske mål, definisjoner
2. Systematisk oversikt over kilder (bibliografi)
3. Indeks

Alternativet til punkt 1 er å ta med de nødvendige definisjoner og forklaringer kapittelvis. Forsvaret for å lage et eget kapittel for dette

er at vi da ikke trenger gjenta forklaringer og/eller definisjoner som er allmenngyldige. Det kan naturligvis gjøres slik at dette kapitlet bare omfatter allmenngyldige definisjoner/forklaringer, mens de mer spesielle tas med under det området hvor de er aktuelle.

Når det gjelder punkt 2, er det eventuelt meningen at listen over kilder skal gi nærmere opplysning om utgiver og publisering (tittel og periode).

Punkt 3 tenkes som en oppslagsliste som viser til tabellnr. eller sidetall.

De tall som presenteres i "Sosialt utsyn" må være av slik kvalitet og omfang at Byrået kan forsvare å bruke dem. Dette vil trolig kunne føre til at tall fra i og for seg interessante undersøkelser ikke kan tas med i "Sosialt utsyn". Det har derfor vært diskutert i gruppen om det burde tas inn i "Sosialt utsyn" en bibliografi som bl.a. inneholder slike publikasjoner.

N o t e 1) Ideer til prinsippdiskusjonen er bl.a. hentet fra James S. Coleman, Resources for Social Change, (N.Y.: John Wiley & Sons, Inc., 1971).

og

Kenneth C. Land, Social Indicator Models: An Overview, (N.Y.: Russel Sage Foundation and Columbia University, 1972). Unpublished paper.

R e f e r a n s e r :

[1] Formålsnotat for prosjektet "Sosialt utsyn", 18/1-73.

YRKESGRUPPER OG SOSIAL STATUS

av Sigurd Høst

I. Målsetninger for en yrkesklassifisering

Yrkesklassifiseringen i folketellingen 1960 består som kjent av tre elementer: Gruppering etter næring, etter stilling og etter sosial status.

Næringsgrupperingen bygger stort sett på "Standard for næringsgruppering i offentlig norsk statistikk", mens stillingsgrupperingen stort sett er identisk med "Nordisk yrkesklassifisering". Når det gjelder sosial status, opereres det med følgende grupper:

1. Selvstendige med leid hjelp
2. Selvstendige uten leid hjelp
3. Arbeidere og funksjonærer
4. Personer som forsørges av hovedpersonen i husholdningen
5. Personer som forsørges av andre
6. Andre ikke-erhvervende

Hensikten med disse tre elementer må være å danne et slags tredimensjonalt nettverk som gir en helt entydig bestemmelse av alle personers posisjon i yrkesstrukturen. Ved hjelp av en, to eller alle tre dimensjoner skal det da være mulig å belyse et så vidt spektrum av problemstillingen som mulig ut fra folketellingsmaterialet. Men hensikten med et så omfattende system må også være noe mer, nemlig å gi et system som - helt eller delvis, på et detaljert nivå eller med de grovere grupperinger - kan brukes i all statistikk der det er behov for en yrkesklassifisering. På denne måten vil også folketellingsresultatene kunne brukes som en ramme for forklaring eller kontroll av resultatene fra andre undersøkelser og statistikker.

I det følgende vil jeg prøve å se i hvilken grad folketellingens klassifiseringssystem er egnet til å belyse problemer av sosiologisk eller sosialpsykologisk karakter, dvs. problemstillinger som dreier seg om forklaring av atferd (eller holdninger) ut fra kjennskap til en persons posisjon i et sosialt system.

II. Sosiologiske synspunkter på sosial status

Selv om sosiologisk teori ikke er entydig når det gjelder definisjon av hva sosial status (sosial posisjon, sosio-økonomisk status) er, hvilke komponenter den består av, er det enighet om

1. Sosial status er et mål for en persons plassering innen en sosial lagdeling.

2. En persons atferd (også den økonomiske) kan for en stor del forklares ut fra kjennskap til hans sosiale status.

Når det gjelder å bestemme denne sosiale status er det utarbeidet mange fremgangsmåter. Ved fastleggelse av statushierarkiet på et mindre sted kan en få innbyggerne til å vurdere hvor de forskjellige hører hjemme; ved surveyundersøkelser kan en få subjektive vurderinger av hvilken klasse personen tilhører, eller en kan måle status ut fra objektive kriterier.

Blant slike objektive kriterier eller faktorer som kan inngå i et mål for sosial status er yrkesprestisje, inntekt, utdanning, kjønn, alder, boligstandard, kulturelt nivå, bosted (tettbygd/spredtbygd, geografiske områder, "fine" og mindre "fine" deler av en by). Siden faktorer som alder, kjønn og geografisk område ofte tillegges en selvstendig forklaringsverdi ved siden av at de bidrar til den generelle status, og faktorer som boligstandard, et boligstrøks finhet og kulturelt nivå er nokså problematiske, har det i hvert fall i norsk sosiologi vært vanlig å operere med yrkesprestisje, utdanning og inntekt som mål for sosial status.

III. Krav til en yrkesprestisjeklassifisering

De krav som fra sosiologisk synspunkt må stilles til en yrkesprestisjeklassifisering vil først og fremst være:

1. Den må bestå av kategorier som så langt mulig er ordnet langs en rangdimensjon, slik at alle i en gitt kategori har lavere prestisje enn kategorien over og høyere yrkesprestisje enn kategorien under. Problemet i denne forbindelse er særlig yrkesaktive i jord, skog og fiske, disse lar seg vanskelig innpasse i en endimensjonal yrkesskala.
2. Antallet kategorier må være "passelig stort". Dette vil si at det må være tilstrekkelig stort til at det avspeiler den kontinuerlige fordeling man antar eksisterer når det gjelder yrkesprestisje, men lavt nok til at det også ved en utvalgsundersøkelse kommer et tilstrekkelig antall personer i hver kategori. Ut fra de koder som har vært brukt i norsk sosiologi ser det ut til at det ideelle antall ligger i området 5 til 9 kategorier.

Et hensyn som derimot ikke veier så tungt, er kravet til at kategoriene skal være absolutt entydige. Så lenge det for majoriteten av personer er klart hvilken kategori de hører hjemme i, har en vært mindre opptatt av om det er mulig å trekke helt klare grenser mellom kategoriene. Dette kan forsvares så lenge hovedformålet med klassifiseringen er å påvise en sammenheng mellom yrkesprestisje og en annen variabel, snarere enn å konstatere hvor mange som faller i hver kategori.

IV. Vurdering av målene for yrkesfelt og sosial status

Det første kravet om rangordning av kategoriene blir ikke tilfredsstillt hverken av yrkesfeltklassifiseringen eller av kategoriene for sosial status. Best av de to er faktisk yrkesfeltklassifiseringen; den er da også brukt som mål for yrkesprestisje enten direkte eller i litt endret form. (Natalie Ramsøy og Gunvor Iversen: Sosiologisk kartlegging av Oslo, Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 1, 1967. Vilhelm Aubert om Lagdeling i Det norske samfunn. Se også tabell VI i Adopsjonsstatistikken, som har en utvidet yrkesfeltklassifisering). Selv om klassifiseringen i yrkesfelt ikke først og fremst er ment som et mål for sosial prestisje, og det av denne grunn er store forskjeller mellom de forskjellige yrkesutøvere innen et felt, vil jo allikevel hovedtyngden innen hvert felt ligge på forskjellig nivå. (Gruppen "Teknisk, vitenskapelig, humanistisk og kunstnerisk arbeid" omfatter således alt fra høyesterettsdommere og professorer til sykepleiersker og refrengsangere, den vil allikevel skille seg fra f.eks. gruppen "Servicearbeid" som omfatter alt fra brannsjefer til oppvaskhjelper).

Det trengs allikevel tilleggsopplysninger som kan skille mellom personer som ligger på ulikt nivå innen samme yrkesfelt. Til dette er kategoriene for sosial status til liten nytte, særlig nå som skillet mellom funksjonærer og arbeidere er fjernet. Slik den er i dag har koden for sosial status størst verdi som inndeling av den ikke-yrkesaktive del av befolkningen.

En måte å løse problemet på vil derfor være å konstruere et mål for yrkesprestisje som enten kan brukes selvstendig eller sammen med yrkesfeltklassifiseringen.

En annen fremgangsmåte for å differensiere mellom personer innen samme yrkesfelt vil være å bruke andre opplysninger som har tilknytning til sosial posisjon, nemlig opplysningene om inntekt og utdanning.

Først litt om mulighetene for en yrkesprestisjeskala.

V. Yrkesprestisjeskalaer brukt i norsk sosiologi

Siden behovet for en yrkesprestisjeklassifisering springer ut av en sosiologisk eller sosialpsykologisk tenkemåte kunne man vente at norske sosiologer hadde funnet fram til en skala som kunne brukes generelt. Dette er imidlertid ikke tilfelle - det opereres med et stort antall skalaer som ofte er konstruert ut fra øyeblikkets behov. Det er bred enighet om behovet for en standardisering, men foreløpig har ingen tatt på seg arbeidet med å gå systematisk gjennom de skalaer som finnes, vurdere dem og arbeide dem sammen til en skala som skal kunne brukes i de aller fleste tilfelle. Et samarbeid mellom

Byrået og norske sosiologer som Natalie Ramsøy og Henry Valen vil sannsynligvis være den beste måten å få dette problemet løst.

I mangel av en allment akseptert yrkesprestisjeskala skal det nedenfor presenteres et lite utvalg av de skalaer som er brukt av norske samfunnsforskere i den siste tiden. Her er bare tatt med kategoriene slik de er publisert, avgrensningen av de ulike grupper er derfor ikke behandlet.

I tabeller fra valgundersøkelsen 1965 har Henry Valen brukt følgende grupper:

Selvstendige næringsdrivende med leid hjelp
 Selvstendige næringsdrivende uten leid hjelp
 Høyere funksjonærer, privat næringsliv
 Høyere offentlige funksjonærer
 Lavere funksjonærer, privat næringsliv
 Lavere offentlige funksjonærer
 Arbeidere
 Gårdbrukere, bønder, skogeiere
 Småbrukere, fiskere

(Partiforskyvninger ved stortingsvalget i 1965, Tidsskrift for samfunnsforskning, 2/3 1967.)

I andre tabeller er en del av disse grupper slått sammen.

I undersøkelsen Embedseksamenshyppighet blant etterkrigsartianerne, Tidsskrift for samfunnsforskning nr. 2, 1964, bruker Tore Lindbekk følgende inndeling med sterk vekt på utdanning:

Akademiker
 Forretningsmann
 Funksjonær
 Bonde
 Lærer
 Håndverker
 Arbeider

Ved å omarbeide Byråets yrkesfeltklassifisering har Natalie Ramsøy kommet frem til følgende kode for sin undersøkelse av "Assortative mating and the structure of cities". (American Sociological Review 1966):

Studenter og akademikere
 Administrative- og salgsfunksjonærer
 Lavere funksjonærer
 Faglærte arbeidere og servicepersonell
 Halv- og ufaglærte arbeidere og servicepersonell

Videre må nevnes et ganske originalt bidrag fra Vidkun C. Thrane ved Forsvarets Psykologitjeneste. Han har bygget opp en firesifret kode for klassifisering av rekrutterers sosiale bakgrunn, der de to første siffer angir yrkesområde (inndelingen som brukes skiller seg noe fra Nordisk yrkesklassifiseringsinndeling) og det siste siffer angir nivå. Det opereres med i alt 6 nivåer, der

- 0 = uten yrke
- 1 = ufaglært arbeider
- 2 = faglært arbeider
- 3 = selvstendig i jordbruk og skogbruk
- 4 = Yrke som vanligvis krever realskole med tilleggsutdanning, mindre forretningsdrivende, annet overordnet eller selvstendig arbeid
- 5 = yrke som vanligvis krever embetseksamen eller lærerskole, eier av større bedrift.

I prinsippet er altså denne koden bygget opp på samme måte som yrkesklassifiseringen/koden for sosial status i Folketellingen, forskjellen er at nivå-sifrene tar direkte sikte på å rangere yrker.

Foruten at disse klassifiseringssystemene alle inneholder et "passelig antall" kategorier og at de tar sikte på å gi en rangering av yrker, har de det til felles at de bygger på kjennetegn ved yrket selv. Dette vil si at kategoriene tar hensyn enten til hvem som er overordnet/underordnet på arbeidsplassen, eller hvilke formelle krav som stilles til den som skal fylle stillingen. Dette er helt i tråd med Byråets fremgangsmåte f.eks. i lønnsstatistikken. Alternativet til dette vil være å bruke betegnelser som arbeiderklasse, øvre og lavere middelklasse osv., dette er betegnelser som det vil være betydelig vanskeligere å finne klare mål for i dagens samfunn.

VI. Utdannelse og inntekt som mål for sosial status

Alternativet til å benytte en yrkesprestisjeskala vil som nevnt være å bruke andre variable som inntekt og utdannelse til å differensiere mellom yrkesutøvere innen samme yrkesfelt/yrkesområde. En slik fremgangsmåte har mye til felles med Thranes nivåkodeinndeling, siden hans nivå-tall for en stor del er et mål nettopp på utdannelse. (En begrensning her er at ikke alle typer materiale det kan være aktuelt å utnytte inneholder fulle opplysninger om inntekt og utdannelse, ofte er yrkestittel eneste opplysning som har tilknytning til sosial posisjon). I denne forbindelse er det behov for nærmere opplysninger om forholdet mellom inntekt og utdannelse, og om hvorledes disse faktorer henger sammen med en del atferdsvariable. En mulig atferdsvariabel er radiolytting -

en analyse av NRK-undersøkelsen m.h.p. denne problemstilling kan vise seg fruktbar. Det ideelle ville allikevel være at det for forskjellige materialer ble undersøkt

1. Arten av sammenheng mellom de tre objektive kriterier yrkesprestisje, utdanning, utdanning og inntekt.
2. Forklaringskraften til en skala som består av alle tre kriterier kombinert, sammenlignet med en som består av to kriterier og sammenliknet med hvert enkelt kriterium.

Først etter en slik analyse vil det være mulig å få en fornuftig vurdering av hvilke opplysninger som er relevante i det enkelte tilfelle, det være seg når det gjelder innsamling av materiale eller oppsett av tabeller.

VII. Funksjonærer og arbeidere

Som det fremgår av denne fremstillingen, vil et skille mellom arbeidere og funksjonærer i en yrkesklassifisering ikke være tilstrekkelig for belysning av en del sosiologiske eller sosialpsykologiske problemstillinger. Gruppen funksjonærer og gruppen arbeidere er begge så vide at variasjonene innen gruppene er vel så interessante som variasjonene mellom gruppene. Som det er fremhevet i notatet ØS/ea - 30/1-68 er også grensene mellom arbeidere og funksjonærer blitt mindre tydelige nå enn tidligere, på grunn av fremveksten av nye yrkesområder. En mere detaljert inndeling av yrker er en mulig løsning også av dette problemet, idet det vil være naturlig å danne en egen gruppe for de personer som det i dag er vanskelig å plassere som arbeidere eller funksjonærer.

SigH/WA, 13/8-69

MULIGE RETNINGSLINJER FOR EN NY YRKESGRUPPERING

av Sigurd Høst

I notatet "Yrkesgrupper og sosial status" (SigH/KJ, 16/7-1968) er det forsøkt vist at det er et behov for en yrkesklassifisering som også tar sikte på å gi en viss rangering av yrker. Det er også vist at hverken ett-siffernivået i Nordisk yrkesklassifisering eller de forskjellige yrkesklassifiseringer som brukes av norske sosiologer fullt ut dekker dette behov. I notatet ble også pekt på endel prinsipielle krav en yrkesrangering måtte oppfylle. Det følgende er et forsøk på en utdyping og presisering av det prinsipielle grunnlag for en yrkesrangering.

De færreste vil ha noen problemer med å rangere f.eks. yrkene lege og sykepleierske. Legen har høyest lønn, lengst utdanning, og i det daglige samarbeid gir han instruksjoner som sykepleiersken følger. Det samme forholdet vil vi f.eks. ha mellom en kontorsjef og en assistent. Problemene oppstår når det skal konstrueres en skala hvor både legen og kontorsjefen, assistenten og sykepleiersken skal ha sin plass.

I. Eksisterende yrkesprestisjeskalaer

De forsøk som er gjort på å komme frem til generelle yrkesprestisjeskalaer eller yrkesrangeringer kan stort sett sies å falle i fire grupper.

1. Yrkesklassifiseringer som består av et lite antall grupper, konstruert på grunnlag av kriterier som ikke har direkte sammenheng med yrkenes prestisje. Arbeidets art er et slikt kriterium, et eksempel på denne type skalaer vil være ett-siffernivået i Nordisk yrkesklassifisering brukt som yrkesprestisjemål. Et annet er den yrkesklassifisering som brukes ved folketellinger i USA, den inneholder gruppene

1. Frie yrker, tekniske og beslektede yrker
2. Forretningsledere, eiere
  - a. utenom jordbruk
  - b. i jordbruk
3. Kontor- og salgsarbeidere
  - a. kontorarbeidere
  - b. salgsarbeidere
4. Håndverkere, formenn o.l.
5. Faglærte arbeidere

6. Ufaglærte arbeidere, servicearbeidere

- a. arbeidere i private husholdninger
- b. servicearbeidere
- c. gårdsarbeidere
- d. ufaglærte arbeidere, hjelpearbeidere

Rangeringen av de forskjellige kategorier blir så foretatt ved hjelp av et annet kriterium, i dette tilfelle etter prosent yrkesutøvere med college-utdannelse (variasjon fra 78,7 til 8,3) og medianinntekt (i den høyeste kategorien var denne 6.725 dollar årlig, i den laveste 3.150 dollar).

Ved en slik skala vil de enkelte grupper være relativt heterogene m.h.p. yrkesprestisje, dvs. spredningen omkring den gjennomsnittlige verdi vil være stor. Denne spredningen er forøvrig sjelden kjent. Disse forhold vil gjøre at eventuelle korrelasjoner mellom yrkesprestisje og andre variable kommer dårligere frem enn om en hadde brukt en "ren" skala, samtidig som en ikke vet hvor stor denne målefeilen vil være.

Fordelen med en slik skala vil være at gruppene er meningsfylte, og at de svært ofte er brukt i offentlig statistikk.

2. En annen fremgangsmåte vil være å bruke forskjellige kriterier for rangering innen forskjellige kategorier yrkesaktive, uten særlige forsøk på en sammenlikning av undergruppene innen de forskjellige kategorier. En slik tankegang ligger f.eks. bak Valens gruppering fra valgundersøkelsen 1967, der det opereres med gruppene

- 1. Arbeider
- 2. Lavere funksjonær, offentlig virksomhet
- 3. Lavere funksjonær, privat virksomhet
- 4. Høyere funksjonær, offentlig virksomhet
- 5. Høyere funksjonær, privat virksomhet
- 6. Selvstendig med leid hjelp
- 7. Selvstendig uten leid hjelp
- 8. Gårdbruker, skogeier
- 9. Småbruker, fisker

I denne spesielle gruppering er imidlertid hovedkategoriene svært omfattende, samtidig som kriteriene som blir brukt ikke gir noe entydig skille mellom høystatus- og lavstatusyrker innen den enkelte hovedkategori.

3. En tredje fremgangsmåte bygger på at det er mulig for de fleste å dele inn yrker i et mindre antall rangerte grupper, og at en ved å se på et større antall personers inndelinger får et bilde av hvorledes de ulike yrker vurderes.

I USA ble den mest kjente undersøkelsen av denne typen foretatt av National Opinion Research Center i 1947. Et utvalg på i alt 2 920 personer

ble for hver av 90 forskjellige yrkestitler spurt om yrket hadde utmerket (excellent), god, gjennomsnittlig, noe under gjennomsnittlig eller dårlig anseelse.

Ved å gi "utmerket" vekt 100, "god" vekt 80, "gjennomsnittlig" vekt 60 osv., og regne ut den gjennomsnittlige score for hvert yrke kommer en frem til et numerisk mål for yrkets prestisje som kan brukes i en rangering.

En annen kjent undersøkelse av denne typen er foretatt i Danmark av Kaare Svalastoga. Der ble et utvalg på 3 128 personer bedt om å plassere hvert av 75 yrker på en fempunktsskala. Den gjennomsnittlige score ble så brukt til å rangere yrkene. Liknende undersøkelser er foretatt i flere land, selv om både antall yrker og antall "dommere" som regel er betydelig lavere enn i de undersøkelsene som er nevnt foran. (Ved en undersøkelse her i landet i 1955 ble det således brukt 14 yrker som ble vurdert av 145 studenter.) Det viser seg ved disse undersøkelser at det er en høy overensstemmelse mellom rangeringene i de forskjellige land. En gjentakelse i 1963 av den amerikanske undersøkelsen tyder også på at en slik rangering av yrker er nokså stabil over tid. (Se A Comparative Study of Occupational Prestige og Occupational Prestige in the United States i Bendix og Lipset ed.: Class, Status and Power.)

Ved denne fremgangsmåten får en en kontinuerlig yrkesprestisjeskala som eventuelt må inndeles i kategorier før den kan benyttes til tabellformål. Gruppene en får ved en slik inndeling har ingen umiddelbar mening, det vil således være vanskelig å plassere et yrke som ikke har vært med i den opprinnelige rangering.

4. I den fjerde typen yrkesskala blir yrkene rangert etter i hvilken grad yrkesutøverne har andre kjennetegn som også henger sammen med sosial status. De mest brukte kriterier i denne forbindelse er utdanning og inntekt. Et eksempel på en slik fremgangsmåte finner vi i den amerikanske folketellingen 1960, heftet om Socioeconomic Status. Utgangspunktet ble tatt i fordelingene av utdanningens lengde og inntektens størrelse i den amerikanske yrkesbefolkning.

Alle inntekter og utdanningslengder kunne dermed karakteriseres ved hjelp av en persentilverdi. For alle yrkesaktive ble det så regnet ut gjennomsnittet av utdanningspersentilen og inntektspersentilen. Disse opplysningene ble igjen brukt til å regne ut en gjennomsnittlig score for hvert yrke, samtidig som en fikk opplysning om i hvilken grad gruppen var homogen m.h.p. sosioøkonomisk status.

Ved denne fremgangsmåten ble utdanning og inntekt gitt samme vekt ved utregningen av et yrkes score. Det er selvsagt mulig å gi disse to faktorene ulik vekt for på denne måten å øke korrelasjonen mellom den kombinerte utdannings/inntektsscore og et annet mål for et yrkesprestisje. Otis Duncan har

gjort dette for de 45 yrkene i NORC's prestisjerangering som falt sammen med kategorier brukt i den amerikanske folketelling. (Se Otis D. Duncan: A Socio-economic Index for all occupations. I A. Reiss et al. Occupations and Social Status.)

Med disse vektene som utgangspunkt er det så regnet ut scorerer for samtlige yrkestitler brukt i folketellingen. Den yrkesskala Duncan på denne måten er kommet frem til er trolig den beste og mest gjennomarbeidede som er i bruk i dag. Arbeidet med skalaen viser også at forskjellene mellom en yrkesprestisjeskala og en skala der yrkene er rangert etter mer objektive kjennetegn først og fremst er av teoretisk art.

II. Forslag til retningslinjer for en norsk yrkesprestisjeklassifisering

Skal en komme frem til en yrkesprestisjeklassifisering som bygger på mer enn et mer eller mindre kvalifisert skjønn, er det nødvendig å opprette en fullstendig skala av yrker rangert etter ett eller flere relevante kjennetegn. En slik skala kan enten brukes direkte, f.eks. i regresjonsanalyser o.l., eller den kan deles inn i grupper for tabellformål. Det er trolig en fordel at samme inndeling blir brukt i samtlige undersøkelser som tar sitt utgangspunkt i en slik skala.

Som rangeringskriterium vil trolig gjennomsnittlig inntekt og utdanning innen det enkelte yrke være det mest anvendelige og lettest akseptable. I dag eksisterer det intet materiale som kan tjene som grunnlag for en slik skala, arbeidet med skalakonstruksjonen må derfor ligge til materialet fra folketellingen 1970 foreligger. Ved en slik evaluering av de ulike yrker må det også beregnes mål for spredning omkring gjennomsnittet i gruppen. Dette kommer blant annet av at Nordisk Yrkesklassifisering, som er den inndeling som benyttes i folketellingen, ikke er konstruert med henblikk på en rangering av yrker. Yrkesgruppene er derfor ofte svært heterogene. Som det står i forordet: "ved plasseringen av de ulike yrker i systemet har en søkt å føre sammen ensartet virksomhet, vanligvis uten hensyn til yrkesutøvernes utdanning, sosialstatus (eier/tilsatt) eller bransje. I prinsippet skilles ikke mellom yrkesutøvere med enklere arbeidsoppgaver og yrkesutøvere med mer kvalifisert arbeid av samme slag."

STANDARD FOR GRUPPERING ETTER SOSIOØKONOMISK STATUS
av Eivind Hoffmann og Sigurd Høst

BAKGRUNN

I oversikten "Prosjekter som krever planleggingsinnsats i 1973-76" (EB/WA, 23/11-72) er det med statistikknummer 6310 ført opp et prosjekt med tittel som ovenfor og planleggingsperiode 1974-75. Prosjektet har for tiden ingen ansvarshavende og denne prosjektskissen er utarbeidet for å sikre at det kommer med ved planleggingen av sammenkoplingen av folketellingsmaterialet med andre datamasser.

Bakgrunnen for prosjektet er et sterkt behov - både i og utenfor Byrået - for å ha en standard sosioøkonomisk gruppering som kan belyse variasjonen i mange av de kjennemerker som inngår i personstatistiske undersøkelser. I [1] er det gjort rede for noen av de grupperingene som har vært nyttet i norske undersøkelser. Det mest omfattende arbeid er nok [3].

PROBLEMSTILLINGER

Bruken av sosioøkonomiske grupperinger blant samfunnsforskere som f.eks. sosiologer vil stort sett skje utfra to forholdsvis klart ulike typer av problemstillinger.

Den ene typen bruk vil vi finne blant forskere (eller statistikkprodusenter) som ønsker å beskrive lagdelingsstrukturen i et samfunn, eller spesielle sider ved den som grad av sosial mobilitet, og utviklingen over tid - om det blir større eller mindre forskjeller.

Den andre bruksmåten har vi blant forskere som ønsker å bruke sosioøkonomiske kjennetegn for å beskrive eller forklare variasjoner i folks atferd eller holdninger. Det er ikke gitt at representanter for de to bruksmåtene alltid vil stille samme krav til en sosioøkonomisk gruppering.

Utgangspunktet vil imidlertid være det samme: Et ønske om å rangere personer langs en eller et lite antall dimensjoner. Mange av de sosioøkonomiske grupperinger som er laget, er imidlertid i første rekke grupperinger av yrke - f.eks. [3]. Det synes å være to hovedgrunner til å foreta en sosioøkonomisk gruppering av yrker:

(1) Man ønsker en rankering av yrker etter sosioøkonomisk status, og er altså interessert i yrkene i seg selv. (Den nåværende Nordiske Yrkesklassifisering som Byrået bruker, er ikke bygget opp med dette for øye - jfr. f.eks. [2], s. 4.)

(2) Man ønsker primært en sosioøkonomisk gruppering av personer, men har ikke andre relevante opplysninger om personene enn yrke, og ønsker derfor å gå veien om en gruppering av yrkene, som en slags nest beste utvei.

Ofte har man nok ment at ulempen ved denne framgangsmåten er liten fordi yrke vanligvis regnes som den viktigste lagdelingsvariabel. Av andre viktige variable kan nevnes næring, utdanning, inntekt, boligstandard, bosted (tettbygd/spredtbygd, geografisk område, "fine" og "mindre fine" bydeler) og kulturelt nivå. Disse variablene er alle positivt korrelert.

Med et godt utbygd system for persondata vil det i prinsippet være forholdsvis enkelt i dette arbeidet å nytte samme grupperingsmetode som f.eks. ved kommunegrupperingen: På bakgrunn av de verdier hun (han) har på et sett av relevante variable får hver person seg tildelt en kjennemerkeverdi som forteller hvilken sosioøkonomisk gruppe vedkommende hører til. Dette kjennemerket kan inngå i Det sentrale personregister. Herfra kan opplysningen hentes fram i tilknytting til de undersøkelser der den er relevant. Hvis grupperingen foretas på grunnlag av opplysninger som f.eks. bare foreligger ved hver folketelling, vil ajour-føring bare kunne skje i forbindelse med disse. Hvis grupperingen derimot er foretatt ut fra opplysninger som inngår i registre som holdes løpende ajour, vil dette naturligvis også kunne gjelde dette kjennemerket. Både utfra praktiske og politiske hensyn er det grunn til å tro at denne framgangsmåten er lite realistisk.

Hvis denne vurderingen er riktig, må vi basere oss på et system der klassifiseringen av personer etter den sosioøkonomiske standard skjer på grunnlag av opplysninger som inngår i de undersøkelser hvor man ønsker å benytte standarden. En slik klassifisering vil da representere en komprimering og forenkling av de opplysningene som er nyttet ved klassifiseringen, og således normalt representere et tap av informasjon dersom den nyttes alene. I den grad grupperingsstandarder er laget ut fra en større informasjonsmengde enn den som finnes i den enkelte undersøkelse hvor den benyttes, vil den imidlertid være en grov og indirekte måte å tilføre undersøkelsen ekstra informasjon om personene i den. Ved hjelp av standarden bruker vi altså indirekte noen av de observerte kjennemerkeverdier i undersøkelsen til grovt å anslå verdien av ikke-observerte kjennemerker. Hvor godt dette fungerer vil naturligvis avhenge av hvor

"god" standarden er. Ved bruk i analyser av et slikt konstruert kjennemerke som sosioøkonomisk status, er det problemer av metodemessig art som må utredes nærmere.

FRAMGANGSMÅTE OG DATA

Ut fra det som er sagt ovenfor synes det mest hensiktsmessig at vi i arbeidet med en standard for sosioøkonomisk status søker å finne fram til en standard der tilordningen kan skje utfra et mindre antall kjennemerker som naturlig går inn i mange undersøkelser og som det er forholdsvis enkelt å få pålitelige opplysninger om. Disse tilordningsreglene bør nok utformes slik at det er mulig å gjennomføre en sosioøkonomisk ranking av personer på grunnlag av opplysninger om yrke alene, i de tilfelle der man ikke har opplysninger om andre tilordningsvariable.

I oppbyggingen av standarden må vi legge vekt på å trekke inn et stort antall av de variable som ble nevnt ovenfor. Det er ingen tvil om at samkoblede data fra Folketellingen og Skattebåndet 1970 for tiden utgjør det mest hensiktsmessig datagrunnlag for dette arbeidet. Den standard man kommer fram til bør så prøves i praksis på individbasis mot annet materiale i Byrået. Det er her naturlig å tenke på Yrkeshistorieundersøkelsen, Arbeidskraftundersøkelsene, Forbruksundersøkelsen 1973 og Tidsnyttingsundersøkelsen.

TILKNYTTING TIL ANDRE PROSJEKTER

Prosjektet vil ha nær tilknytting til 6316 Yrkesklassifiseringsstandard som Brenna skal arbeide med i samband med et svensk prosjekt som imidlertid er blitt sterkt forsinket.

TIDSPLAN

Arbeidet bør være kommet godt i gang når samkoblingen av dataene fra Folketellingen og andre kilder er klar - altså fra begynnelsen av 1974.

RESSURSER

Prosjektet vil trolig ikke være mindre ressurskrevende enn arbeidet med kommunegrupperingen, som hittil har krevet 11-12 akademikermånedsværk og omtrent 1 programmerermånedsværk. I og med at det i litteraturen på området (jfr. [3] og henvisningene i [2]) er pekt ut forholdsvis klare mønstre for konstruksjonen av sosioøkonomiske grupperinger, skulle det imidlertid være mulig å gjennomføre prosjektet innenfor omtrent samme ramme som arbeidet med

kommunegrupperingen. Det er da forutsatt at en del av arbeidet med utprøving av grupperingen mot annet materiale i Byrådet går inn som ledd i det metodearbeidet som skal gjennomføres i tilknytning til Intervjukontorets undersøkelser. Det er også forutsatt at det meste av programmeringsarbeidet kan samordnes med andre prosjekter som skal bruke det samkoblede Folketellings- og skattematerialet.

BEMANNING

Byrådet synes for tiden ikke å ha noen kvalifisert person som det er rimelig å tenke seg frigjort til dette arbeidet. Vedkommende bør helst være sosiolog og bør ha plassering som konsulent I eller høyere.

HENVISNINGER

- [1] Yrkesgrupper og sosial status. Notat SigH/KJ, 16/7-68.
- [2] Mulige retningslinjer for en yrkesgruppering. Notat SigH/WA, 13/8-69.
- [3] Skrede, Kari: Sosioøkonomisk klassifisering av yrker i Norge, 1960. INAS-rapport no 71-1, Februar 1971.

FORSLAG TIL GRUPPERING AV UTVALGSOMRÅDER

ETTER KOMMUNETYPE OG SENTRALITET

Av

Sigurd Høst

Ved intervjuundersøkelser vil det ofte være nærliggende å supplere beskrivelsen av uttrukne personer eller husholdninger med opplysninger om det geografiske området de er bosatt i. Egenskapene ved området kan være aggregerte mål, kommet fram ved summering av individuelle kjennetegn, eller de kan være knyttet direkte til det geografiske området. Kjennetegn som strukturen av yrkesbefolkningen, alderssammensetning o.l. vil være eksempler på aggregerte mål, mens f.eks. avstand fra området til nærmeste store by vil være et kjennetegn som er direkte knyttet til området.

På grunn av korrelasjonen mellom aggregerte mål og egenskaper ved individene i området, vil det først og fremst være aktuelt å bruke slike mål i undersøkelser der en tar sikte på en forholdsvis detaljert analyse av resultatene. For å ta et eksempel: Hvis en vet at det er forskjeller mellom unge og gamle m.h.p. en variabel en er interessert i å undersøke, har det liten verdi å finne de samme typer forskjeller mellom kommuner med ulik aldersstruktur. Bare dersom en ved hjelp av en eller annen form for multivariat analyse vil undersøke om den kontekstuelle variabelen aldersfordeling har en selvstendig virkning på verdien av den uavhengige variabel, vil det være aktuelt å trekke den inn i analysen.

For kjennetegn som er direkte knyttet til det geografiske området har en ikke slike begrensninger. De kan være av verdi også i undersøkelser der en først og fremst tar sikte på å utnytte materialet til enkle toveis-tabeller.

Intervjukontorets nåværende utvalgsplan bygger på en totrinns-trekking der enhetene på første trinn er små og forholdsvis homogene geografiske områder. Det kan altså ha mening å bruke utvalgsområdet for å karakterisere husholdningens eller personens omgivelser.

Ved trekkingen på 1. trinn er primærområdene i dag stratifisert etter handelsfelt og næringsstruktur. Dette betyr at en strengt tatt ikke

bør gi resultater for andre geografiske områder enn strata eller grupper av strata.

For undersøkelser der siktemålet er å karakterisere personer snarere enn geografiske områder, kan det likevel være aktuelt å inndele utvalgsområdene på andre måter enn den nåværende utvalgsplanen tilsier. Dette må spesielt gjelde inndelinger med et forholdsvis lite antall homogene kategorier, i og med at det da vil være mulig å generalisere fra de uttrukne områdene til alle primærområdene i kategorien med en rimelig grad av pålitelighet. Usikkerheten ved å bruke nye inndelinger av utvalgsområdene vil videre være større for undersøkelser som nytter ett sett områder, enn for undersøkelser som nytter alle tre settene.

Ved intervjukontoret har en til nå arbeidet lite med å utnytte opplysninger om utvalgsområdene. Foruten den geografiske inndelingen i handelsfelt har en vanligvis nyttet enkle grupperinger basert på skillet mellom tettbygde og spredtbygde områder. I enkelte undersøkelser har en også trukket inn skillet mellom bykommuner og herredskommuner, eller skilt ut byer som Oslo, Bergen og Trondheim. Noe systematisk arbeid for å sammenlikne de ulike grupperinger er ikke utført. I de tilfeller der en har sett på virkningene av kjennetegnet tettbygd/spredtbygd, har resultatene vært nokså forskjellige. For NRK-undersøkelsene og undersøkelsen av holdninger til norsk utviklingshjelp er inntrykket at skillet tettbygd/spredtbygd forklarer svært lite av de observerte variasjoner i atferd og holdninger. I friluftslivundersøkelsen 1970 ser det ut til at personer bosatt i tettbygde og spredtbygde områder har helt ulik reiseavstand til friluftsområder/idrettsanlegg, mens friluftsliv og mosjonsatferden ser ut til å være forholdsvis lite avhengig av type strøk.

Selv om en ikke har tilfredsstillende erfaringsmateriale for å avgjøre hvor "god" den nåværende inndelingen i tettbygde/spredtbygde områder er, kan det uten videre slås fast at den er svært grov, og at den bygger på et datagrunnlag (folketellingen 1960) som begynner å bli nokså foreldet.

Ikke minst av hensyn til den forestående omlegging av utvalgsplanen bør kontoret nå se nærmere på hvordan en kan tenke seg å utnytte opplysninger om utvalgsområdene. For å få et mer konkret utgangspunkt for dette arbeidet, vil en i dette notatet legge fram to forslag til nye inndelinger av utvalgsområdene. Inndelingene vil bli prøvd på materiale fra Tidsnyttingsundersøkelsen 1971/1972.

Som grunnlag for utarbeidingen av disse geografiske kjennetegnene har en valgt å bruke Ridengs gruppering av norske kommuner. Dette er den nyeste geografiske gruppering som er utarbeidet i Byrådet, dessuten var erfaringene fra bruken av grupperingen i statistikken fra folkeavstemningen om EF såpass gode at det er naturlig å prøve den også i andre sammenhenger.

Inndelingen, som er beskrevet i A. Rideng: "En inndeling av kommunene i Norge etter typer" (ANO IO 72/17) har disse kategoriene:

	Prosent av stemmebe- rettigede 1972	Prosent av utvalget til U-hjelps- undersøkelsen
1. Landbrukskommuner	7,8	8,1
2. Mindre sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner	7,3	6,8
3. Sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner	7,8	9,1
4. Fiskerikommuner	3,1	2,7
5. Blandede fiskeri- og industrikommuner ...	2,6	3,4
6. Mindre sentrale industrikommuner	5,0	5,7
7. Sentrale industrikommuner	14,5	14,8
8. Blandede tjenesteytings- og industri- kommuner	46,4	43,2
9. Andre tjenesteytingskommuner	<u>5,5</u>	<u>6,2</u>
	100,0	100,0

Grunnlaget for inndelingen er opplysninger om kommunenes næringsgrunnlag og sentralitet.

Siden den geografiske enheten i Intervjukontorets undersøkelser er utvalgsområdet og ikke kommunen, ville det vært ønskelig om en kunne foretatt en gruppering av hvert enkelt utvalgsområde etter næringsstruktur og sentralitet. I og med at en i dag ikke har ajournførte opplysninger om næringsstrukturen i områdene, er en imidlertid henvist til å plassere utvalgsområdene i samme kategorier som kommunene de ligger i.

Et første forsøk på å bruke inndelingen i en utvalgsundersøkelse ble gjort ved utkjøring av enkelte tilleggstabeller fra undersøkelsen av holdninger til norsk utviklingshjelp (se vedlegget). Som vist i oversikten over er utvalget noenlunde rimelig fordelt på de forskjellige kommunetyperne. Tabellene viser ellers at kommunegrupperingen gir noe bedre uttrykk for variasjonen i materialet enn inndelingen tettbygd/spredtbygd. Forskjellene er imidlertid nokså små.

Tabellene gir også et klart inntrykk av at tallet på personer i de ulike kategorier varierer så mye at inndelingen i sin nåværende form ikke er ideell for bruk i utvalgsundersøkelser. Det samme går ellers fram av oversikten over hvorledes de stemmeberettigede ved EF-avstemningen var fordelt på kommunetyper, i og med at største kategori omfattet 46,4 prosent av de med stemmerett, mens minste kategori hadde 2,6 prosent.

For å sikre at alle kategorier blir av en viss størrelse, vil en derfor foreslå at kategoriene "fiskerikommuner" og "blandede fiskeri- og industrikommuner" slås sammen. I tillegg foreslås at de største byene: Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger og Kristiansand skilles ut fra den svært omfattende kategorien "blandede tjenesteytings- og industrikommuner". Når en også snur litt om på rekkefølgen av kategoriene blir resultatet denne inndelingen:

1. Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand
2. Andre blandede tjenesteytings- og industrikommuner
3. Sentrale industrikommuner
4. Mindre sentrale industrikommuner
5. Sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner
6. Mindre sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner
7. Landbrukskommuner
8. Fiskerikommuner
9. Andre kommuner

I og med at næringsstruktur går inn som en viktig del av kommune-klassifiseringen, blir den ett aggregert mål som vil ha direkte tilknytning til det individuelle kjennetegnet yrke. Dette gjør det ønskelig å finne fram til alternative kjennetegn som mer direkte gir en beskrivelse av selve området. Kjennetegnet sentralitet, som går inn som en del av kommune-klassifiseringen, vil være et eksempel på et slikt mål. Et mål for sentralitet vil også ha den fordel at det kan brukes direkte på utvalgsområdene, i og med at det er forholdsvis enkelt å avgjøre hvor langt området ligger fra sentra av forskjellig størrelse.

Det målet for sentralitet som er beskrevet i Ridengs arbeidsnotat bygger på en fordeling av i alt 76 norske tettsteder etter tre tettsteds-nivåer. På nivå 3 finner vi de fem største byene; nivå 2 omfatter 28 tettsteder som både er av en viss størrelse (vanligvis over 10 000) og dekker et stort utvalg av sentrumsfunksjoner, mens nivå 1 omfatter 43 tettsteder med et mindre utvalg av sentrumsfunksjoner og en størrelse som vanligvis ligger over 5 000 innbyggere.

Også alle steder som ligger innenfor akseptabel daglig reiseavstand fra et tettsted blir plassert på tettstedets nivå. Som grense for reisetid er brukt disse tidene:

Nivå 3: 1 1/4 time, for Oslo 1 1/2 time

Nivå 2: 1 time

Nivå 1: 3/4 time

Områder som ligger utenfor slik reiseavstand fra et senter blir plassert på nivå 0.

I tillegg til dette er det innført en inndeling etter avstand til tettsted på nivå 3. Dersom reisetiden til et slikt senter er mindre enn 2 1/2 time (for Oslo 3 timer), er tettstedet gitt avstandskode A, ellers er den B. Dette gir i alt syv ulike sentralitetskategorier: 3A, 2A, 2B, 1A, 1B, 0A, 0B. I statistikken fra folkeavstemningen om EF er det nyttet en sammenslått versjon av dette sentralitetsmålet. Kategoriene 3A + 2A danner gruppen høy sentralitet, kategoriene 2B + 1A + 1B + 0A danner gruppen midlere sentralitet, og gruppen 0B er gitt betegnelsen lav sentralitet.

Ved intervjuundersøkelser er en først og fremst interessert i mål for geografiske faktorer som har klare og direkte konsekvenser for alle som er bosatt i området. Det vil da være naturlig å velge kjennetegn som beskriver boligens nærmeste omgivelser og de servicetilbud som ligger innenfor daglig reiseavstand. Ut fra dette har en valgt å se bort fra inndelingen etter avstand til nærmeste landsdelssenter. En har også funnet det naturlig å skille mellom områder som selv er en del av de aktuelle tettsteder, og områder som ligger i det omland om tettstedene som avgrenses av daglig reisetid. For avgrensningen av området rundt Oslo har en videre tatt sikte på å bruke en reisetid på 1 1/4 time, ikke 1 1/2 time som foreslått av Rideng.

Dersom en vil se helt bort fra mulighetene for å sammenlikne resultatene fra intervjuundersøkelser med resultater fra tabeller som bygger på direkte gruppering av kommuner, kan det være aktuelt å velge snevrere reisetidsgrenser, f.eks. 1/2 time for tettsted på nivå 1, 3/4 time for nivå 2 og 1 time for nivå 3.

Med endringene som er beskrevet ovenfor har en fått følgende inndeling:

1. Tettsteder på nivå 3, dvs. Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand
2. Områder innenfor 1 1/4 times reiseavstand fra tettsted på nivå 3
3. Tettsteder på nivå 2
4. Områder innenfor 1 times reiseavstand fra tettsted på nivå 2
5. Tettsteder på nivå 1
6. Områder innenfor 3/4 times reiseavstand fra tettsted på nivå 1
7. Områder utenfor rimelig reiseavstand fra større tettsted

For steder som ligger innenfor daglig reiseavstand for to eller flere tettsteder, har en i de fleste tilfelle brukt den koden som det største tettstedet skulle tilsi. I de tilfelle der ett av de aktuelle tettsteder har vært sentrum i den kommunen området ligger i, og området ikke har vært en del av en sammenhengende tettbebyggelse rundt et større tettsted utenfor kommunen, har en likevel brukt størrelsen av kommunesentret ved grupperingen av området.

Tabell A. Personer etter om de er for eller mot at Norge gir hjelp til utviklingslandene. Prosent

	For utviklingshjelp	Mot utviklingshjelp	Vet ikke, uoppgitt	I alt	Tallet på personer som svarte
BOSETTING					
Spredtbygd	69	21	10	100	931
Tettbygd, utenom Oslo	74	17	9	100	1 029
Oslo	75	19	6	100	283
KOMMUNETYPE					
Landbrukskommuner	64	23	13	100	182
Mindre sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner	69	22	9	100	153
Sentrale, blandede landsbruks- og industrikommuner	69	23	8	100	204
Fiskerikommuner	76	16	8	100	61
Blandede fiskeri- og industrikommuner	64	20	16	100	76
Mindre sentrale industrikommuner.	72	16	12	100	128
Sentrale industrikommuner	72	18	10	100	332
Blandede tjenesteytings- og industrikommuner	75	18	7	100	968
Andre tjenesteytingskommuner	66	22	12	100	139
A l l e p e r s o n e r	72	19	9	100	2 243

Tabell B. Personer etter om de har lest eller sett opplysningsmateriell fra
Direktoratet for utviklingshjelp. Prosent

	Har lest eller sett materiell	Har ikke lest el- ler sett materiell	Uopp- gitt	I alt	Tallet på personer som svarte
BOSETTING					
Spredtbygd	16	82	2	100	931
Tettbygd utenom Oslo	15	83	2	100	1 029
Oslo	13	80	7	100	283
KOMMUNETYPE					
Landsbrukskommuner	17	83	-	100	182
Mindre sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner	14	82	4	100	153
Sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner	13	84	3	100	204
Fiskerikommuner	12	83	5	100	61
Blandede fiskeri- og industri- kommuner	15	80	5	100	76
Mindre sentrale industri- kommuner	16	81	3	100	128
Sentrale industrikommuner	15	84	1	100	332
Blandede tjenesteytings- og industrikommuner	15	81	4	100	968
Andre tjenesteytingskommuner .	17	83	-	100	139
A l l e p e r s o n e r ...	15	82	3	100	2 243

Tabell C. Personer etter samlet kjennskap til Norges statlige utviklingshjelp.
 Prosent

	Tallet på riktige svar			I alt	Tallet på personer som svarte
	0-4	5-6	7-9		
BOSETTING					
Spredtbygd	33	44	23	100	931
Tettbygd utenom Oslo	23	42	35	100	1 029
Oslo	16	45	39	100	283
KOMMUNETYPE					
Landbrukskommuner	36	38	26	100	182
Mindre sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner	28	50	22	100	153
Sentrale, blandede landbruks- og industrikommuner	29	42	29	100	204
Fiskerikommuner	31	53	16	100	61
Blandede fiskeri- og industrikommuner	29	49	22	100	76
Mindre sentrale industrikommuner	34	41	25	100	128
Sentrale industrikommuner	26	41	33	100	332
Blandede tjenesteytings- og industrikommuner	20	44	36	100	968
Andre tjenesteytingskommuner ...	29	44	27	100	139
A l l e p e r s o n e r	26	43	31	100	2 243